

PLAÇA DE L'ESGLÉSIA, 1-B
08328 ALELLA (BARCELONA)

TEL.: 93 540 64 83
CORREU@ACTIUM.CAT

Actium®

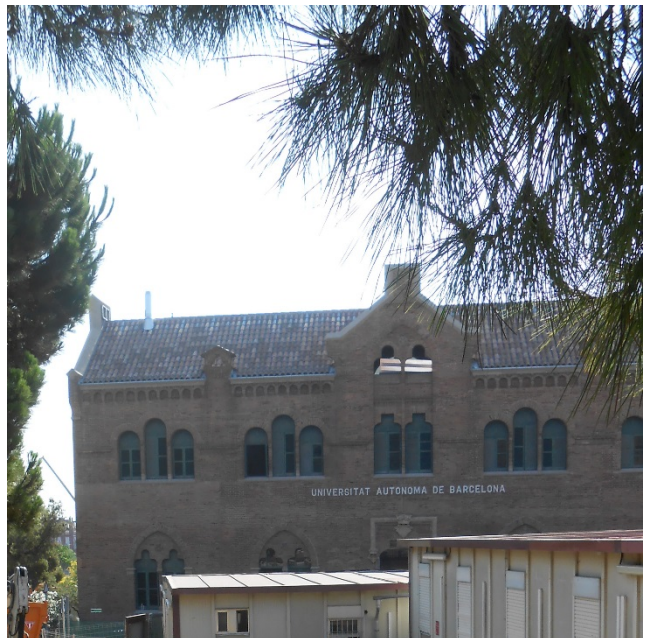
GESTIÓ DEL PATRIMONI
HISTÒRIC I ARQUEOLÒGIC

Intervenció arqueològica Hospital de la Santa Creu i Sant Pau – Pavelló Farmàcia – Geotèrmia fase IV

Barcelona, el Barcelonès

Del 29 de juny al 5 d'agost de 2016

OSCAR DE CASTRO LÓPEZ
ALELLA, 5 DE SETEMBRE DE 2016

Memòria

Núm. Exp. Dept. de Cultura: 470 K121 NB 2016-1-17005
Codi Servei d'Arqueologia de Barcelona: 077/16

SUMARI

1.	SITUACIÓ.....	3
2.	MARC GEOGRÀFIC I GEOLÒGIC	3
3.	CONTEXT HISTÒRIC I ARQUEOLÒGIC.....	4
	3.1. Context històric	4
	3.2. Context arqueològic	11
4.	MOTIVACIÓ I OBJECTIUS.....	13
5.	FONAMENTS DE DRET	14
6.	TREBALLS REALITZATS.....	14
7.	METODOLOGIA	15
8.	RESULTATS DE LA INTERVENCIÓ.....	15
9.	CONCLUSIONS.....	20
10.	BIBIOGRAFIA	20

ANNEX 1. DOCUMENTACIÓ ADMINISTRATIVA

ANNEX 2. DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

ANNEX 2. DOCUMENTACIÓ PLANIMÈTRICA

ANNEX 3. UNITATS ESTRATIGRÀFIQUES

FITXA TÈCNICA

Tipus d'intervenció	Preventiva
Activitat autoritzada	Control i excavació
Dates autoritzades	Del 25 de juny al 5 d'agost de 2016
Núm. Exp. Dept. Cultura	470 K121 NB 2016-1-17005
Codi Servei d'Arqueologia de Barcelona	077/16

Promoció

Execució de l'obra

Execució de la intervenció Actium Patrimoni Cultural, SL

Direcció tècnica Oscar de Castro López

Lloc de la intervenció Hospital de la Santa Creu i Sant Pau – Pavelló de Farmàcia. Bescanviadors geotèrmics Fase IV. Carrers de Sant Antoni Maria Claret 167-171, Sant Quintí 55-95, Mas Casanovas 70-90, Cartagena 334-372

Població i comarca Barcelona, el Barcelonès

Coordenades UTM (ETRS89 31N) X = 430910 / Y = 4585035 / Z = 69.00 msnm

Paraules clau Hospital de la Santa Creu i Sant Pau | Pavelló de Farmàcia | Domènech i Muntaner | Bòbila | Eclecticisme | segle XIX | 1922-1930

Resum En els moviments de terres per a la construcció de bescanviadors geotèrmics a l'entorn del pavelló de Farmàcia del complex modernista de l'HSCSP no ha estat possible identificar cap element o estructura arqueològica. Aquesta zona ha patit nombrosos moviments de terres en els darrers anys, fruit de l'enderrocament de l'antiga bòbila i el pavelló de Sant Carles i Santa Francesca per a la construcció del nou hospital de Sant Pau i l'arranjament de l'espai resultant..

1. SITUACIÓ

L'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, es localitza al districte d'Horta-Guinardó de Barcelona en la confluència dels districtes de Gràcia i Nou Barris, entre els carrers de Sant Antoni Maria Claret, Sant Quintí, del Mas Casanovas i de Cartagena.

El complex ocupa un total de nou illes de l'eixample, amb l'eix orientat nord-sud, conformant un romb, en direcció al Temple de la Sagrada Família seguint l'avinguda de Gaudí.

Les coordenades UTM (ETRS89, 31N) de la part central del Pavelló de la farmàcia són:

$$X = 430910 / Y = 4585035 / Z = 69.00 \text{ msnm}$$

2. MARC GEOGRÀFIC I GEOLÒGIC

Situada a menys de dos-cents quilòmetres de la frontera amb França, Barcelona és una ciutat oberta al Mediterrani, causant del clima i les temperatures agradables de la capital catalana.

A més del mar, la muntanya també forma part del paisatge de Barcelona. La ciutat, de 100,4 quilòmetres quadrats, està envoltada per la serralada de Collserola a l'oest i la muntanya de Montjuïc, que s'aixeca vora el litoral.

Tot de petit turons, com el de Monterols, el Putget, el Carmel, la Rovira i la Peira, s'aixequen al pla de Barcelona, delimitat per dos rius, el Llobregat al sud i el Besòs al nord¹.

La serra de Collserola, així com els turons de Monterols, el Putget, el Carmel i la Rovira són formats per pissarres i gresos intruïts per granitoides i, localment, per calcàries; totes aquestes roques d'edat paleozoica. Un sistema de falles esglaona aquests conjunts de roques fins a sota el mar.

Als graons més baixos, sobre les roques paleozoiques, hi ha dipòsits més moderns, del Neogen, en concret del Miocè, amb abundats restes fòssils marins que es poden observar a Montjuïc, i del Pliocè, que afloren en petits relleus com el Mont Taber, primigeni assentament romà de la ciutat.

Al pla de Barcelona tots els materials paleozoics, miocens i pliocens són recoberts per dipòsits del Quaternari antic o Plistocè damunt dels quals hi ha materials més recents, del Holocè.

Al peu de la serra de Collserola aquests dipòsits són formats per arrossegalls procedents d'aquests relleus i a la part baixa de la ciutat per dipòsits de platja o d'antigues maresmes, que

¹ Ajuntament de Barcelona, http://w3.bcn.cat/turisme/0,4022,495525130_543993761_1,00.html

permeten reconstruir el traçat del litoral en diferents moments del passat. A banda i banda del pla de Barcelona, i separats per Montjuïc, s'estenen els deltes del Llobregat i del Besòs².

El Barri de la Sagrada Família on s'aixeca l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau pertany al Eixample. Està delimitat pel passeig de Sant Joan, la Gran Via de les Corts Catalanes i els carrers Dos de Maig i de Sant Antoni Maria Claret. Limita amb els barris de Dreta de l'Eixample i Fort Pienc, i els districtes de Gràcia, Horta-Guinardó, i Sant Martí.

És un barri de tipus residencial, comercial i de negocis però fins a la segona meitat del segle XX hi hagué una important presència industrial, un exemple és l'antiga Fàbrica Damm. L'antic mercat de la Sagrada Família va ser abans de 1936 la fàbrica de General Motors a Barcelona. I on ara hi ha el poliesportiu municipal, hi havia la fàbrica tèxtil SAFA.

Els eixos comercials més importants es situen a l'entorn del temple, amb les places de la Sagrada Família i la de Gaudí, a l'Avinguda Gaudí, i al mercat de la Sagrada Família entre els carrers Provença, Padilla i Mallorca.

Abans de la guerra civil espanyola, la zona central del barri (Marina/València) era anomenada coma "Poblet", donada la concentració d'habitatges i cases, enmig de una zona més aviat agrícola³.

3. CONTEXT HISTÒRIC I ARQUEOLÒGIC

3.1. Context històric

La gènesi dels barris extramurs⁴

Durant el segle XVIII la relació existent entre la ciutat de Barcelona i els pobles dels voltants era molt intensa. Del portal de Sant Antoni sortia el camí cap a Sants, i del portal de l'Àngel el camí de Gràcia. El trànsit era tan tal que es van instal·lar serveis regulars de cotxes de cavalls. El 1824 es van plantar quatre fileres d'arbres al voltant del vell camí de Gràcia, que es convertí en un passeig tant per als barcelonins com per als graciencs. Més tard, es van construir jardins amb berenadors i locals a l'aire lliure on es feia teatre, balls i concerts de música i atraccions.

Entre el 1854 i el 1856 s'aconsegueix enderrocar les muralles en un curt període de govern progressista, però fins al 1858 no es va permetre de fer un pla per eixamplar urbanísticament la ciutat.

Va ser l'any 1859 quan el consistori barceloní va convocar un concurs de projectes urbanístics, del qual va sorgir guanyador el de l'arquitecte Rovira i Trias. Paral·lelament, el govern central en va encarregar un altre a l'enginyer Ildefons Cerdà, un pla que va imposar per un decret que

² IGC, http://www.igc.cat/web/files/201010_igc_racab_plafo_fabra.pdf

³ Viquipèdia, http://ca.wikipedia.org/wiki/Sagrada_Fam%C3%ADlia_%28Eixample%29, CC, data de consulta 26 de març de 2014

⁴ Extret de <http://www.bcn.cat>, data de consulta 17 de setembre de 2013

anul·lava la decisió de l'Ajuntament de Barcelona. Aquella intromissió centralista no va agradar gens a la ciutat, malgrat que establia un projecte millor. El Pla Cerdà aprovat es va rebutjar per la mesura centralista del govern i pel gran nombre d'espais "desaprofitats" en jardins. El seu pla no es destinava, només, a l'espai que avui ocupa el districte de l'Eixample; va plantejar un eixample entre Montjuïc i el riu Besos, incloent-hi el terme de Sant Martí.

L'Eixample es va construir en els anys de la industrialització de Catalunya, a la darrera del segle XIX i començament del XX. La part central, la dreta de l'Eixample, va ser el barri de la burgesia que va introduir a casa seva un estil propi, el modernisme, reflex d'aquell moment. Malgrat concentrar-se en aquesta zona un bon nombre dels edificis significatius, la resta dels que hi havia també a altres barris com el Fort Pienc, la Sagrada Família, Sant Antoni o l'esquerra de l'Eixample, van ser influïts per aquest corrent. Tot l'Eixample constitueix un conjunt arquitectònic modernista únic a Europa.

Cerdà amb el seu pla volia dissenyar una ciutat igualitària, on no es diferenciessin uns barris dels altres per les condicions de vida imposades. Els mateixos serveis es preveien uniformement per a tots els racons.

Es basava en una gran xarxa de carrers perpendiculars i travessers. Tots ells uniformes, excepte dues vies esbiaixades superposades -la Diagonal i la Meridiana- i la Gran Via de les Corts Catalanes. El punt on es trobaven aquests eixos era el gran centre de comunicacions de l'Eixample, en el qual es preveia una gran plaça, la de les Glòries Catalanes. Amb un gran rigor, va preveure el repartiment uniforme de zones de serveis, com ara mercats, centres socials i esglésies, i uns grans parcs de districte.

Les illes no eren ben bé quadrades, ja que, per facilitar la visibilitat, a les cantonades es tallaven els angles en forma de xamfrà. A l'interior de cada una només es permetia construir en un o dos costats, i la resta de l'espai es deixava per al jardí dels veïns. Les cases no havien de tenir més de tres pisos d'alçada (16m.), ni tampoc no havien de ser gaire profundes. Cerdà ho va establir així perquè considerava que la salut dels ciutadans depenia de poder viure en unes cases ben il·luminades per en les quals circulés l'aire net dels jardins que les havien d'envoltar per tot arreu.

Pel que fa als jardins, a més dels arbres dels carrers i els jardins de cada illa de cases, a cada barri es feia un gran parc de quatre a vuit illes d'extensió. A més a més, a la zona del Poblet, avui barri de la Sagrada Família, hi preveia un gran hipòdrom i un gran bosc a l'extrem de llevant de la ciutat, a la riba del Besòs. Igualment es preveien tres hospitals fora de la trama de carrers.

Tot i que en aquell moment era difícil d'imaginar-se l'existència de l'automòbil, es va deixar carrers espaiosos, per on podien circular els carros, els cotxes i els tramvies de cavalls.

La Dreta de l'Eixample va ser el sector on començà a materialitzar-se el projecte d'Ildefons Cerdà. S'estén entre els carrers de Balmes -constituït durant molts anys en barrera, pel pas a cel obert del tren de Sarrià- i el Passeig de Sant Joan, una de les vies muntanya-mar bàsiques del projecte de Cerdà.

El primer grup d'habitatges es va construir a l'actual encreuament dels carrers del Consell de Cent i Roger de Llúria. La Dreta de l'Eixample inicialment acollí algunes implantacions industrials importants, com la fàbrica Elizalde, una de les primeres d'Espanya en fabricar automòbils i motors.

De mica en mica, però, es va convertir en el barri en el qual s'ubicava preferentment la residència burgesa, amb l'esclat artístic del modernisme representat per edificis tan destacats com la Pedrera, la Casa Batlló i la Casa Amatller, entre molts altres.

Juntament amb la residència, i sovint desplaçant-la, l'activitat econòmica terciària s'hi anà localitzant cada vegada amb més força: comerç, oficines, seus d'empreses, cinemes, teatres, etc, especialment a la zona més central (entre Llúria i Balmes) i entorn el potent eix del Passeig de Gràcia, que seguia l'antic camí que unia la ciutat emmurallada amb el municipi de Gràcia. Aquest eix segueix sent avui el centre del dinamisme econòmic i la projecció comercial de la ciutat.

És a remarcar el fet que la Plaça de Catalunya no estava prevista al Pla Cerdà. Aquest "oblit" quedà corregit per la força dels fets: la seva posició de frontissa entre la ciutat vella i el nou Eixample la constituïa de forma natural en el centre neuràlgic de la ciutat; el pas dels anys no ha fet sinó refermar-ho.

Més enllà del límit de la dreta de l'Eixample, a la part alta, hi ha el barri de la Sagrada Família, que abans es coneixia com el Poblet. El Poblet era un veïnat que durant molts anys es va reduir a camps, amb un petit nucli de cases baixes situades al voltant de l'actual carrer de València. No va arribar a tenir una certa entitat fins als primers anys del segle XX, com a barri obrer a l'entorn de moltes indústries.

El que avui li dóna personalitat és el temple de la Sagrada Família. Va ser encarregat com a temple expiatori i es va projectar el 1881 en uns terrenys del terme de Sant Martí, quan al seu voltant tot eren camps. El projecte va ser encarregat inicialment a l'arquitecte Francesc de Paula Villar i el va continuar un jove i llavors poc conegut arquitecte anomenat Antoni Gaudí, que es va fer càrrec de les obres quan tot just es començava a construir la cripta d'estil neogòtic. Actualment el temple és l'obra de Gaudí més coneguda arreu del món i el lloc més visitat pels turistes de la ciutat.

L'avinguda de Gaudí travessa el barri, unint la Sagrada Família amb una altra obra cabdal del modernisme català: l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, de Lluís Domènech i Montaner. Ambdós edificis declarats Patrimoni de la Humanitat per la UNESCO.

Finançament de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau⁵

Pau Gil i Serra va néixer a Barcelona el 30 de desembre de 1816. El seu pare, Pere Gil i Babot, era un comerciant tarragoní, que va ser diputat a les Corts espanyoles de 1836, 1839 i 1843, i que a més va destacar per ser un important home de negocis. Els germans Gil i Serra: Pere, Pau, Claudi i Josep residien a París on participaven en els negocis del seu pare. Les activitats familiars eren molt diverses i d'una gran importància: comerç navilier, constructors de ferrocarrils, fundadors de Catalana de Gas, de la Caixa d'Estalvis i Mont de Pietat de Barcelona, i d'una casa de banca a París.

Pau Gil des de molt jove va viatjar per nombrosos països europeus, adquirint coneixements tècnics i financers alhora que es convertia en un amant de l'art.

Quan el seu germà Pere va morir, va ser Pau qui el va succeir en la direcció de la *Banque Gil* de París i la va dirigir personalment al llarg de la seva vida.

Va aconseguir reunir una gran fortuna. Sempre va mantenir estretes relacions amb la seva terra natal, i potser aquest fet li va fer saber les necessitats hospitalàries que Barcelona tenia en aquell temps.

Pau Gil no va trobar cap membre de la família que volgués succeir-lo en els negocis a la seva mort. És per això que en el seu testament, dictat el 17 de setembre de 1892, es parla de la liquidació de la banca esmentada, i la donació de 4 milions de pessetes per tal de construir un hospital model a Barcelona amb una sola condició, que portés el seu nom patronímic, Sant Pau. Els senyors Joan Ferrer i Vidal i Manuel Maria de Sivata i Llopart, dos barcelonins de nissaga, van ser els escollits per fer de marmessors del seu llegat.

Pau Gil i Serra va morir a París el dia 30 d'abril de 1896. Seguint les instruccions expressades, els marmessors compren un terreny que pertanyia a l'antiga Torre Xifré, en el barri barceloní del Guinardó, propietat de les senyores Maria Marquès de Gironès i Josepa Marquès de Julià, davant el Notari Manuel Borràs de Palau. El 1901, després d'un polèmic concurs, el projecte s'encarrega al prestigiós arquitecte Lluís Domènech i Muntaner. El 15 de gener de 1902 es posà la primera pedra del nou Hospital de Sant Pau.

L'any 1911 s'aturen les obres de l'Hospital perquè s'exhaureix l'import total del llegat de Pau Gil. Amb aquests diners s'havien comprat 36.000 metres quadrats de terreny i construït el gran pavelló d'administració, dos petits pavellons d'observació i reconeixement (Sant Jordi i Santa Apol·lònia), cinc pavellons d'infermeria d'un pis i semisoterrani (Sant Salvador, Sant Leopold, la Puríssima, el Carme, la Mercè), un pavelló d'infermeria de dos pisos i semisoterrani (Mare de Déu de Montserrat), i la Casa d'Operacions (Sant Cosme i Sant Damià).

⁵ ARQUEOCIÈNCIA Serveis Culturals, SL (2006)

Després d'exhaurir-se el llegat de Pau Gil varis van ser els mecenes que van col·laborar econòmicament, i de forma desinteressada, en la construcció dels nous pavellons de l'Hospital de la Santa Creu i de Sant Pau, donacions i obres que es van portar a terme entre els anys 1914 i 1944.

Entre els més destacats Rafael Rabell i la seva filla Concepció Rabell qui finançaren el pavelló de Sant Rafael. El pavelló de Sant Manuel, es construir gràcies al llegat de Manuel Mariné i Molins. El Dr. Daniel Girona i Llagostera i la seva muller Maria Quintana finançaren el pavelló de Santa Victòria, amb ajuda d'altres inversors menors. El pavelló de l'Assumpció fou pagat per Lluïsa Rabell de Patxot, en memòria de la seva mare Assumpció. El pavelló de Sant Carles i Santa Francesca gràcies al llegat de la senyora Francesca Balart, vídua de Carles Baró. Frederic Benassat i Consol Vives aportaren els diners per la construcció del pavelló de Sant Frederic. El Dr. Francesc Fàbregas i la seva muller Faustina Mata finançaren la construcció del pavelló de Santa Faustina. Finalment el governador civil de Barcelona, Antonio F. de Correa Veglison, donà una quantitat de diners per bastir el pavelló de Sant Antoni, ja a l'any 1944.

La Construcció de l'Hospital⁶

El projecte d'hospital de la Santa Creu i Sant Pau, és en realitat l'exponent d'un projecte d'arquitectura hospitalària basada en formulacions higienistes que havia estat el principal corrent ideològic que impregnava la medicina europea i espanyola des del segle XIX i que es fonamentava en la separació, l'aïllament i un entorn asèptic.

El mateix Lluís Domenech i Montaner es va documentar sobre aquesta corrent de la medicina, amb visites a altres centres de la geografia europea. Però el referent directe és l'Institut Pere Matas de Reus, obra seva portada a terme entre els anys 1897 i 1912 i que reuneix tots els preceptes d'aquesta corrent hospitalària.

El 18 de gener de 1902 es col·locava la primera pedra del que serien els pavellons de l'Hospital de Sant Pau. Assistiren a l'acte els representants de les autoritats civil, militar, municipal i eclesiàstica, de l'Administració de la Junta de l'Hospital de la Santa Creu, de la Casa Provincial de la Caritat i de l'Acadèmia de Medicina.

En aquesta cerimònia es va posar en el forat de la pedra, un tub de vidre commemoratiu de l'esdeveniment que contenia un pergami policromat firmat pels representants de l'Església, de l'Ajuntament, de l'Administració de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, dels diaris locals, dels marmessors de Pau Gil i de Lluís Domènech i Montaner, així com també monedes d'or i plata diverses, i diferents diaris del dia. Oficià la cerimònia el Dr. D. Francisco Pol, Mestre Escuela de la Catedral Basílica, en nom del Cardenal Casañas.

⁶ Per a un estudi més exhaustiu podeu consultar l'estudi històric citat anteriorment.

A l'agost del 1902 el contractista Josep Gabriel començà el moviment de terres de tots els pavellons que pertanyien a l'hospital de Sant Pau. Aquests moviments de terra durarien fins el juny del 1904.

Al març del 1905 el contractista Francesc Vilagut començà la construcció de tots els pavellons que es prolongaria fins el 1910.

Als terrenys adquirits pels marmessors hi havia construïda en aquells moments una antiga bòbila. Domènech i Muntaner exposà la conveniència de posar-la en funcionament per fabricar els maons que serviren per a la construcció dels pavellons, en comptes de portar-los de fora. També proposà aprofitar la terra que s'extreia de l'excavació dels soterranis i galeries per a confeccionar dits maons.

Entre el 1909 i 1911 es procedí a la plantació de les primeres espècies vegetals que configurarien el jardí. Bàsicament arbres de tipus caducifoli, til·lers i castanyers, que envoltaven el passeig central, i que al perdre la fulla permeten escalfor al hivern i frescor a l'estiu.

Al 1911 es procedia també al trasllat i muntatge de la façana de l'antiga capella de Santa Marta, ubicada al barri de la Ribera, i que els esforços de la M.I.A. havien aconseguit salvar de l'enderroc i traslladar a l'Hospital, incorporant-la com a façana del pavelló de les cuines.

La construcció de l'Hospital estigué acompanyada d'una important campanya propagandística en contra, duta a terme especialment des de la premsa, on apareixien caricatures i sàtires constantment, contra les figures dels marmessors i especialment contra la figura de Domènech i Muntaner.

La distribució en pavellons resultava prou xocant als barcelonins que tot i els esforços per modernitzar-se només estaven familiaritzats amb els hospitals de tipus "escorialescs"; la concentració de serveis i comunicacions sota terra els devia ser inconcebible. Per contra, per part de la classe mèdica tot eren elogis, el nou edifici no tan sols permetia aplicar els avenços mèdics, sinó que el malalt es recuperés en un ambient de pau i benestar, molt proper al dels balnearis burgesos.

Els pavellons previstos per l'Hospital de Sant Pau serien 10, que rebrien una identificació feta per un número romà, acompanyada de la lletra de la seva situació topogràfica "E", "O", depenent si s'aixecava a l'Est o a l'Oest. Posteriorment, quan l'Administració de l'Hospital de la Santa Creu absorbí la totalitat dels pavellons, se'ls atorgaren noms de sants. Fins a l'actualitat, no s'ha pogut esbrinar si el nom dels sants atorgats a cada pavelló responen a algun tipus de lògica, o bé foren atorgats per decisió arbitrària.

El 25 d'abril de 1913, la Junta Administrativa de Santa Creu, amb l'aprovació de la marmessoria de Pau Gil, entrava en possessió dels terrenys i pavellons aixecats fins al moment, amb la condició de continuar la construcció i encarregar-se de la posada en marxa i l'administració.

Pavelló de Central (Farmàcia, Convent i Cuina)⁷

El pavelló de la farmàcia es situa en l'extrem occidental del Pavelló Central, que rep aquest nom per situar-se al bell mig del quadrat que conforma el projecte original de construcció del complex tot i que, en no executar-se tot, avui resta a la part superior del conjunt.

Edificat entre els anys 1922 -1930, es tracta d'un conjunt pertanyent a la segona fase de construcció de l'HSCSP, quant s'havia esgotat el llegat de Pau Gil. L'arquitecte fou Pere Domènec i Roure, fill de Lluís Domènec i Muntaner. Projectat inicialment com un pavelló modernista, les limitacions pressupostàries d'aquesta fase van comportar importants modificacions del projecte original amb l'eliminació i/o simplificació de molts dels elements decoratius que conformen l'estil modernista. Així, tot i mantenir la volumetria, les tècniques constructives i alguns elements decoratius modernistes s'ha considerat aquest edifici com eclèctic.

Bòbila⁸

Un cas a part el conforma l'antiga bòbila que es situava a l'entorn de lloc d'intervenció. Possiblement un dels edificis més antics del complex hospitalari, previ a la construcció a la seva construcció. Tot i no tenir referències documentals ni arqueològiques, la bòbila probablement fou de mitjans segle XIX⁹.

Figura 1. Bòbila de l'HSCSP pocs anys abans de ser enderrocada, extret de:

<http://desantacreuasantpau.blogspot.com.es/2015/05/la-bobila.html>, data de consulta 1 de setembre de 2016

El projecte de Lluís Domènec i Muntaner preveia la conservació de la bòbila per fer-la servir en la construcció del complex modernista aprofitant les terres extretes de l'excavació dels fonaments, soterranis i galeries dels diversos edificis projectats. Pere Domènec i Roure l'any 1922 demanà permís per ampliar-la i augmentar la

producció (que estava a l'entorn de les 60.000 peces mensuals) per abastir la demanda de material, estimada en 283.000 peces mensuals. Aquestes reformes incloïen la construcció d'un forn continu de cambres múltiples i sortida de xemeneia, així com incrementar la superfície de l'edificació.

⁷ MIQUEL TEREU,(2015) data de consulta 1 de setembre de 2016

⁹ MERCÈ TATJER, (2010), "L'eixamplament de l'espai industrial (1875-1897)", *Barcelona Quaderns d'Història*, núm. 16, pp. 203-233

Un cop enllestides les obres de construcció, la bòbila va caure en desús passant a ser ocupada com a magatzem de materials sobrants. Cap a 1960 passà a ser magatzem del personal de tallers i jardineria i el pis superior passà a ser ocupat per l'Agrupament Escolta Sant Jordi.

Finalment, l'any 1996, l'edifici, molt malmès i amb algunes parts enrunades, fou definitivament enderrocat amb altres construccions com els safarejos i el pavelló de Santa Faustina per fer lloc al nou hospital.

Pavelló de Sant Carles i Santa Francesca¹⁰

Estava situat a redós del pavelló central (Farmàcia, Convent i Cuina). Projectat i aixecat per Pere Domènech i Roura entre 1927 i 1930. D'estic eclèctic, aquest enorme pavelló no estava previst al projecte original, sinó que fou possible gràcies al llegat que deixà Francesca Balart, viuda de Carles Baró. El pavelló fou enderrocat el 2005 per a fer lloc al nou edifici de l'Hospital.

Dividit en dues ales separades per un gran arc comptava amb dos pisos i una planta intermèdia. Cada ala del pavelló estava constituït per dos cossos llargs i estrets col·locats en forma de T. Aquests allotjaven les sales de malalts, dedicades segons l'ala a un sant o una santa, i amb capacitat per a 32 llits cadascuna (excepte les del soterrani de l'ala d'homes, de 16 i 12 llits respectivament); cada sala de malalts comptava amb una sala de dia adossada al costat sud. Els espais que contenien la resta de dependències es situaven als extrems de les sales de malalts o entre elles, i disposaven d'una planta intermèdia entre el primer i el segon pis aprofitant la gran alçada de les sales de malalts. En total, el pavelló comptava amb 322 llits: 284 de les sales de malalts i 38 de les diverses sales d'aïllament. Sobre l'arc centra, al segon pis, s'hi trobaven les oficines i la sala d'espera.

Fins l'any 1947 el pavelló va mantenir l'aspecte original però tant a la dècada dels 50 com als 70 es dugueren a terme importants modificacions que malmeteren l'aspecte i simetria de l'edifici projectat per Domènec i Roure.

3.2. Context arqueològic

Són moltes les intervencions arqueològiques dutes a terme al complex hospitalari i entorn proper. D'entre aquestes cal destacar les efectuades en les diverses fases de rehabilitació i condicionament del complex modernista:

- L'any 2009 i sota la direcció de Daniel Vázquez es va realitzar un control i seguiment arqueològic de les obres realitzades en el recinte de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau¹¹ i als carrers que l'envolten (Sant Antoni M. Claret 167-171, carrer de Sant Quintí,

¹⁰ Pilar Salmerón, (2012)

¹¹ En endavant HSCSP

55-95, carrer del Mas Casanovas 70-90 i carrer de Cartagena, 334-372), donant un resultat positiu quant a la documentació de restes arqueològiques:¹²

D'aquesta intervenció de l'any 2009 tenim evidències de cronologia d'època romana tardorepublicana/altoimperial, amb nivells de formació natural però amb presència de material ceràmic ibèric i romà i nivells de formació antròpica amb materials altoimperials.

La presència d'aquests nivells fa pensar en la possible existència d'una petita unitat d'explotació agrícola o assentament rural, ja sigui en aquesta mateixa zona o en les proximitats, en cronologies d'època tardo-republicana.

Pels materials recuperats, sembla que ens trobarien davant d'unes estructures en la plana de clara tradició ibèrica.

També es van documentar estructures anteriors a la construcció de l'Hospital, com una estructura d'ús agrari amortitzada al segle XIX (sitja), i també edificacions posteriors a la sitja i anteriors a l'edificació de l'Hospital, com són algunes fonamentacions, una pavimentació, clavegueres i un pou cec, pròpies d'una edificació d'hàbitat.

En aquesta intervenció també van ser localitzades tres inhumacions corresponents a tres tipus de ritual ben diferenciats: enterrament primari en estructura contenidora (tipus taüt), enterrament primari en fossa simple i enterrament secundari. Malgrat tot, la manca d'una estratigrafia clara no va permetre situar cronològicament els tres enterraments.¹³

- L'any 2011 es va portar a terme una intervenció arqueològica al voltant del pavelló de l'Administració on es van localitzar tot un seguit d'estructures de diversa cronologia. Entre aquestes cal destacar la presència de cinc sitges amb un ventall cronològic des d'època ibèrica a època romana.

Coetànies del complex hospitalari són un seguit d'estructures relacionades amb la canalització d'aigües, de la mateixa factura que les documentades en els treballs actuals a l'interior del recinte.

Altres estructures són d'una cronologia anterior a l'actual edifici i relacionades també amb la conducció d'aigua¹⁴.

- L'any 2012 amb motiu de les obres de rehabilitació del Pavelló de l'Administració de l'HSCSP, van ser identificades nombroses canalitzacions i dipòsits amortitzats,

¹² Daniel Vázquez, (2010)

¹³ Paz Balaguer Nadal, (2009)

¹⁴ Isabel Pereira Hernández, (2011)

pertanyents al complex hospitalari, així com dos sitges i una estructura indeterminada d'època ibèrica. El material ceràmic recuperat ens situa entorn la segona meitat del segle II, primera meitat del segle I aC.¹⁵

- L'any 2013 amb motiu de les obres de construcció de una xarxa de bescanviadors geotèrmics a tot el complex històric de l'HSCSP així com la urbanització entre diversos pavellons, es van documentar tot un seguit d'estructures pròpies de l'Hospital (clavegueres i dipòsits), estructures de l'antic mas Xifré (on destaca part d'una gran bassa de rec reconvertida en zona de bany i diferents canalitzacions que abasteixen d'aigua la bassa). També fou excavada una sitja d'època ibèrica de similars característiques a les identificades en anteriors intervencions.¹⁶
- Al mateix any durant les tasques de control de l'espai annex al pavelló de l'Administració, va aparèixer part d'una font ornamental i diversos canals atribuïbles a la gran reforma del mas Xifré per reconvertir-lo en casa d'estiu a principis del segle XIX¹⁷.
- Aquest mateix any es va dur a terme una intervenció al pavelló de Sant Salvador amb motiu de les obres restauració de les façanes i cobertes i l'excavació de rases per a la col·locació dels desguassos per a la recollida d'aigües pluvials, on van aparèixer part de la xarxa de clavegueram original de l'edifici¹⁸.
- L'any 2016 i durant les obres de rehabilitació i reforma de l'interior del Pavelló de Salvador van ser identificades diverses estructures del mateix pavelló (sistema de clavegueram original i diversos contraforts) i estructures del mas Xifré (font ornamental, mur de tancament del mas i diverses estructures muraries corresponents al conjunt de bassa i escales identificat l'any 2013).

4. MOTIVACIÓ I OBJECTIUS

El control arqueològic és motivat per les obres de *Climatització amb sistemes geotèrmics de diversos edificis del recinte modernista de Sant Pau – Fase 4: edifici Farmàcia*. Aquestes obres preveien 65 perforacions al subsòl amb fondàries superiors als 120 m, per a la col·locació de tubs d'intercanvi tèrmic aprofitant les diferències de temperatura entre la superfície i el subsòl. Aquests pous no precisen control arqueològic donada l'especificitat i impossibilitat de qualsevol control amb el mètode emprat (perforació amb sonda de pocs centímetres de diàmetre). Aquests pous són connectats entre ells per conduir els tubs fins a unes arquetes de distribució que alhora són conduïts fins a les sala de màquines. Aquests treballs si que comporten majors moviments de terres amb afectació al subsòl. L'aparició de restes arqueològiques en anteriors fases constructives i la catalogació de l'edifici com a BCIN i com a

¹⁵ Oscar de Castro López, Esteve Nadal Roma, (2012)

¹⁶ Oscar de Castro López, (2014)

¹⁷ Esteve Nadal i Roma, Oscar de Castro López, (2013),

¹⁸ Esteve Nadal i Roma, (2013)

patrimoni mundial per la UNESCO feien necessària la presència d'un arqueòleg en els moviments de terres previstos.

5. FONAMENTS DE DRET

La intervenció és de caràcter preventiu, atenent la Llei 9/1993 30 de setembre del Patrimoni Cultural Català (DOGC 1807 de l'11 d'octubre de 1993) i el Decret 78/2002 de 5 de març del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic (DOGC 3594 de 13 de març de 2002).

El conjunt arquitectònic està declarat Monument Històric Artístic d'Interès Nacional pel Reial Decret 1719/1978; 19/05 BOE 1978.07.08 i amb la fitxa 716 del Catàleg del Patrimoni Històric Artístic de la ciutat de Barcelona.

Ha estat declarat Patrimoni Mundial per la UNESCO amb l'expedient 804-2 de 4 desembre de 1997.

6. TREBALLS REALITZATS

Els treballs arqueològics han consistit en el control de la interconnexió de 65 pous¹⁹ i l'excavació de dos calaixos per a la col·locació de les arquetes de distribució.

Aquestes rases d'interconnexió abasten una distància lineal de 958 m amb un àrea excavada de 616 m².

Segons el projecte constructiu, els pous es distribueixen en dos "Camps de Captació", cadascun de les quals tenia una arqueta de distribució a la qual es dirigien tots els tubs.

El "Camp de Captació 1" es situa a l'esquerra del pavelló de la Farmàcia, bàsicament en el vial que discorre per sobre del pavelló de Nostra Senyora de l'Assumpció, seu de la fundació Puigverd, cap a l'antic heliport. Es compon de 33 pous interconnectats que conflueixen a un distribuïdor – arqueta situada en el parterre de la part superior del vial. La rasa resultant, d'entre 0.60 i 0.80 m, abasta un total de 638 m i una fondària de l'entorn de 1.5 m.

El "Camp de Captació 2" es situa al nord del pavelló de la farmàcia i discorre entre el vial i els parterres. Abasta un total de 26 pous, amb una distància lineal de l'entorn de 320 m amb una amplada i fondària similar als excavats al Camp de Captació 1 que conflueixen a l'arqueta de distribució situada al parterre.

¹⁹ Cal afegir a aquesta dada la perforació de 6 pous addicionals al costat del nou edifici de l'Hospital de Sant Pau (pous M1 a M6 en planimetria adjunta) i que queden com a reserva per a futures obres d'ampliació del sistema de calefacció per mitjans geotèrmics. Aquests pous no han estat interconnectats, raó per la qual no s'ha realitzat cap control arqueològic

Dins d'aquest camp de captació es situen 6 pous amb la seva corresponent rasa que es situa al vial que discorre en sentit nord-sud des de la porta lateral esquerra del pavelló de la farmàcia (antiga entrada de la Facultat de Medicina de la UAB) en direcció a la Fundació Puigverd.

Tots els treballs han estat duts a terme amb mitjans mecànics amb giratòria amb pala de pues d'amplada variable.

7. METODOLOGIA

Registre estratigràfic

La metodologia utilitzada per aquesta intervenció es basa en el mètode de registre Harris / Carandini, que consisteix en el registre objectiu i en la documentació exhaustiva de restes i estrats, utilitzant per això un model de fitxes específiques.

Topografia i planimetria

Les restes s'han vinculat geogràficament amb les coordenades UTM (ETRS89), per tal de documentar i facilitar la interpretació de la seqüència estratigràfica. La topografia i la planimetria han estat tractats informàticament amb programari CAD (Autodesk Autocad) i SIG (ESRI ArcGIS).

Documentació fotogràfica

Per tal de deixar una constància visual dels treballs realitzats, així com de les restes aparegudes, s'ha realitzat un registre fotogràfic exhaustiu en format digital d'alta resolució.

8. RESULTATS DE LA INTERVENCIÓ

Camp de Captació 1

És en aquest punt on, segons la planimetria proposta per Pilar Salmerón i Miquel Terreu, arxivers de l'Arxiu Històric de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau i autors del Bloc "De Santa Creu a Sant Pau", es situaria l'antiga bòbila enderrocada l'any 1996 per a la construcció del nou Hospital de Sant Pau (Figura 2)

En tractar-se d'una rasa que abasta 638 m i que discorre per superfícies dispars (vials i parterres), l'estratigrafia observada és força heterogènia. Cal assenyalar que aquesta zona va sofrir nombrosos moviments de terres en el moment de construcció del nou Hospital.

En primer lloc hem de diferenciar entre les rases dutes a terme als vials i les rases efectuades al parterre i alhora diferenciar entre els pous i les rases a la part més occidental de la part més pròxima al pavelló de la Farmàcia

Figura 2. Recreació 3D dels edificis construïts fins a 1934. Encerclat en vermell la situació de la bòbila, en <http://desantacreuasantpau.blogspot.com.es/p/model-i-recreacions.html>, data de consulta 1 de setembre de 2016

Zona A1

Es situa entre els pous F7 i F32 (veure planimetria adjunta), en la part més pròxima a l'antic heliport. Aquí observem que en les parts on la rasa discorre per el vial, sota aquest, les seves capes de preparació (UE 100) i un estrat d'anivellament fet a base de terres aportades (UE 101) apareix un estrat de calç d'origen geològic i de potència indeterminada (UE 200).

Figura 3. Estratigrafia de la zona A1, al vial

Figura 4. Estratigrafia de la zona A1 al parterre

En el mateixa zona però en la part ocupada actualment per un parterre es va dur a terme l'excavació d'un gran calaix, assolint una fondària en la part superior de l'entorn dels 2.5 m,

per col·locar l'arqueta de distribució. En aquesta observem com per sota de la capa vegetal superficial (UE 110) i els diferents nivells d'aportació per al repujat del talús (UE 111) apareix l'estrat de calç UE 200.

Zona A2

Figura 5. Estratigrafia de la zona A2 al vial

Pous F7-F29, F31, F34-F37, F57, F58 i F60. Es situa per sota de l'arqueta de distribució. Aquí observem la presència de diversos paviments d'asfalt anteriors a l'actual, estrats contemporanis d'anivellament (UE 115) i una forta presència de serveis en us i amortitzats que cobreixen un estrat d'argiles netes identificada en altres intervencions al complex modernista (UE 300). És en aquest estrat on la presència

d'estructures arqueològiques era més probable si bé no ha estat possible localitzar cap indici.

En aquesta zona es situaria l'antiga bòbila, més concretament entre els pous F18 a F24, tot i que no hem apreciat cap element que apunti en aquesta direcció. Amb tot, ben probablement la bòbila estigues sobreelevada en relació a l'orografia actual com així sembla indicar una fotografia presa poc temps abans del seu enderrocament, l'any 1999 (Figura 1)

Camp de Captació 2

Figura 6. Recreació 3D dels edificis construïts fins a 1934. Encerclat en vermell la situació del pavelló de Sant Carles i Santa Frabcesca, en <http://desantacreuasantpau.blogspot.com.es/p/models-i-recreacions.html>, data de consulta 1 de setembre de 2016

Aquest es situa al nord del pavelló de la Farmàcia, en la zona on, fins l'any 2005 es situava el pavelló de Sant Carles i Santa Francesca (Figura 6). La rasa en aquest punt es situava en un parterre adossat al pavelló central (B1), el vial i un parterre situat entre el pavelló central i l'actual hospital (B3) i una zona erma de acopi de materials (B2)

Zona B1

Pous F42, F44, F47, F50, F53 i F56. La rasa en aquest punt era més estreta, de tan sols uns 60 cm d'amplada i una fondària inferior de l'entorn de 1 m. Excavada a tocar de les entrades de llum als soterranis del pavelló de la farmàcia aquesta zona era ocupada per un parterre. Es tracta d'un espai reblert amb terres d'origen heterogeni dipositades en el moment de construcció del pavelló i per tant amb una estratigrafia molt alterada on no ha estat possible identificar cap resta o estructura d'interès arqueològic. Així, sota el nivell superficial del parterre (UE 110) apareix una estrat d'argila barrejada amb nòduls de cals i torturà (UE 116)

Figura 9.

Zona B2

Pous F62 - F65. Aquesta zona, així com la zona B3 ocupen l'espai entre el pavelló central i l'antic pavelló de Sant Carles i Santa Francesca, raó per la qual podien ser susceptibles de presentar alguna estructura relacionada amb el pavelló enderrocant. La zona B2 presenta uns estrats de runa i material constructiu de cronologia contemporània (UE 117) i que han de respondre als importants moviments de terres tant per l'enderrocament del pavelló de Sant Carles i Santa Francesca com per la construcció del nou Hospital de Sant Pau.

Figura 8.

Zona B3

Pous F30, F38-F41, F43, F45, F46, F48, F49, F51, F52, F54, F55, F59 i F61. Excavada parcialment en el vial i en un parterre sobrelevat, l'estratigrafia és de similars característiques a la descrita per les zones A2 i B2. En el parterre de la zona B2 fou excavat un gran calaix de 5 x 5 m per encabir la arqueta de distribució. Tal i com es pot observar a la figura 9 aquesta mostra una estrat d'aportació de terres molt probablement en el moment d'arranjament de l'espai

Intervenció arqueològica

Hospital de la Santa Creu i Sant Pau – Pavelló de Farmàcia
Bescanviadors geotèrmics – Fase IV
Barcelona, el Barcelonès

després de l'enderrocament del pavelló de Sant Carles i Santa Francesca i de la construcció del nou hospital

Figura 9

9. CONCLUSIONS

En els moviments de terres per a la construcció de bescanviadors geotèrmics a l'entorn del pavelló de Farmàcia del complex modernista de l'HSCSP no ha estat possible identificar cap element o estructura arqueològica. Aquesta zona ha patit nombrosos moviments de terres en els darrers anys, fruit de l'enderrocament de l'antiga bòbila i el pavelló de Sant Carles i Santa Francesca per a la construcció del nou hospital de Sant Pau i l'arranjament de l'espai resultant.

10. BIBIOGRAFIA

ARQUEOCIÈNCIA Serveis Culturals, SL, "Estudi Històric de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau", Manresa, 2006, inèdit

DANIEL VÁZQUEZ, "Informe de la intervenció arqueològica preventiva a l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, (Barcelona, el Barcelonès), setembre – desembre de 2009", Codi 097/07, CODEX, Barcelona, 2010, inèdit

ESTEVE NADAL ROMA, OSCAR DE CASTRO LÓPEZ, "Memòria científica. Intervenció arqueològica a l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, Pavelló de l'Administració – Sales Annexes, carrer de Sant Antoni Maria Claret, 167-171 / carrer de Sant Quintí, 55-95 / carrer del Mas Casanovas, 70-90 i carrer de Cartagena, 334-372, Barcelona, el Barcelonès", ACTIUM, Alella, 2013, inèdit

ISABEL PEREIRA HERNÁNDEZ, "Informe de la intervenció arqueològica preventiva a l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, Barcelona, el Barcelonès", CODEX, Barcelona, 2011, inèdit

MERCÈ TATJER, (2010), "L'eixamplament de l'espai industrial (1875-1897)", Barcelona *Quaderns d'Història*, núm. 16, pp. 203-233

OSCAR DE CASTRO LÓPEZ, "Memòria científica. Intervenció arqueològica a l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau – Bescanviadors geotèrmics. carrer de Sant Antoni Maria Claret, 167-171 / carrer de Sant Quintí, 55-95 / carrer del Mas Casanovas, 70-90 i carrer de Cartagena, 334-372, Barcelona, el Barcelonès", ACTIUM, Alella, 2016, inèdit

OSCAR DE CASTRO LÓPEZ, ESTEVE NADAL ROMA, "Memòria científica. Intervenció arqueològica a l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, Pavelló de l'Administració. carrer de Sant Antoni Maria Claret, 167-171 / carrer de Sant Quintí, 55-95 / carrer del Mas Casanovas, 70-90 i carrer de Cartagena, 334-372, Barcelona, el Barcelonès", ACTIUM, Alella, 2012, inèdit

PAZ BALAGUER NADAL, "Intervenció antropològica a l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau", ESTRATS, 2009, inèdit

PILAR SALMERÓN, MIQUEL TERREU, "De Santa Creu a Sant Pau", en <http://desantacreuasantpau.blogspot.com.es/>, data de consulta juliol 2016

Intervenció arqueològica

Hospital de la Santa Creu i Sant Pau – Pavelló de Farmàcia

Bescanviadors geotèrmics – Fase IV

Barcelona, el Barcelonès

Actium®

ANNEX 1. DOCUMENTACIÓ ADMINISTRATIVA

Expedient R/N 470 K121 NB 2016-1-17005: d'autorització d'una intervenció arqueològica preventiva a: Pavelló de Farmàcia de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, Barcelona (Barcelonès), segons el procediment establert en l'article 14 i següents del Decret 78/2002, de 5 de març de 2002, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic.

Antecedents

1. En sessió de 16 de març de 2016, la Comissió territorial del Patrimoni Cultural de la Ciutat de Barcelona va acordar, per unanimitat, aprovar el Projecte executiu de pous i rases per a instal·lació geotèrmica a l'entorn del pavelló de la Farmàcia, en el recinte històric de l'Hospital de la Santa Creu i de Sant Pau amb la següent condició: "Totes les fases de l'obra que impliquin remocions del terreny es faran sota seguiment arqueològic, que haurà de ser autoritzat tal com disposa el Decret 78/2002, de 5 de març del reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic de Catalunya. DOGC 3594, de 13.03.2002. En el cas que es detectin restes arqueològiques (estructures o estratigrafia) els treballs d'excavació de les rases s'executaran amb mitjans manuals."

Fets

1. En data 23 de juny de 2016 (registre d'entrada núm. 5099/0390E) els senyors Jordi Bachs Ferrer, gerent de la Fundació Privada de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau i Josep Pujades i Cavalleria, responsable d'intervencions arqueològiques del servei d'arqueologia de Barcelona van sol·licitar un permís d'excavació al Pavelló de Farmàcia de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, sota la direcció d'Oscar de Castro López, de l'empresa Actium, del 27 de juny al 5 d'agost de 2016.
2. El dia 27 de juny de 2016 la tècnica arqueòloga dels Serveis Territorials de Cultura a Barcelona va emetre informe favorable sobre la sol·licitud esmentada. No obstant, atès que les dates d'execució sol·licitades no s'ajusten al que preveu l'art. 15.3 del Decret 78/2002 sobre els terminis de resolució de la sol·licitud es proposa un canvi de dates de la intervenció.
3. El dia 27 de juny de 2016 el Servei d'Arqueologia i Paleontologia va proposar autoritzar la intervenció.

Motivació

Projecte executiu de pous i rases per a instal·lació geotèrmica a l'entorn del pavelló de la Farmàcia

Fonaments de dret

1. Article 47 i següents de la Llei 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català (DOGC núm. 1807).
2. Decret 78/2002, de 5 de març de 2002, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic (DOGC núm. 3594).
3. Decret 304/2011, de 29 de març, de reestructuració del Departament de Cultura (DOGC núm. 5849, de 31.3.2011); i Resolució CMC/254/2010, de 8 de gener, de delegació de competències de la persona titular de la Direcció General del Patrimoni Cultural en les persones directores dels Serveis Territorials del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació (DOGC núm. 5566, de 12.2.2010).

Data 11 JUL 2016

Faig constar que aquesta còpia
reprodueix fidelment l'original.

Resolució

Per tot això, **resolc:**

1. **Autoritzar** la realització d'una intervenció arqueològica preventiva d'acord amb les següents dades i condicions:

Lloc de la intervenció: Pavelló de Farmàcia de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, Barcelona (Barcelonès)

Persona o institució autoritzada: Fundació Privada de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau

Direcció de la intervenció arqueològica: Oscar de Castro López (Actium)

Activitat autoritzada: control i excavació.

Termini de realització de la intervenció: 29 de juny al 5 d'agost de 2016

Lloc de dipòsit provisional de les restes: Museu d'Història de Barcelona.

La intervenció arqueològica autoritzada haurà de ser realitzada d'acord amb les disposicions de la Llei 9/1993, del patrimoni cultural català, i del Decret 78/2002, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic, així com en els termes descrits en la documentació presentada per a la tramitació de l'expedient.

El termini de dos anys previst per a la presentació de la memòria, s'entendrà que comença a comptar a partir del dia en què ha finalitzat la intervenció.

2. Notificar aquesta resolució, que no exhauereix la via administrativa, a la persona o entitat interessada i comunicar-li que contra aquesta pot interposar-hi recurs d'alçada davant el conseller de Cultura, en el termini d'un mes a comptar de l'endemà de la recepció d'aquesta notificació.

Notificar, així mateix, aquesta resolució a l'ajuntament del municipi afectat, i comunicar-li que contra aquesta pot interposar-hi recurs contenciós administratiu davant el Tribunal Superior de Justícia de Catalunya, en el termini de dos mesos a comptar de l'endemà de la recepció d'aquesta notificació. Potestativament, dins el mateix termini, podrà efectuar el requeriment previ previst a l'article 44 de la Llei 29/1998, de 13 de juliol, de la jurisdicció contenciosa administrativa.

P.d. Resolució CMC/254/2010, DOGC 12.2.2010

La directora

M. Àngels Torras Ripoll
Barcelona 27 de juny de 2016

Data 11 JUL. 2016

Intervenció arqueològica

Hospital de la Santa Creu i Sant Pau – Pavelló de Farmàcia

Bescanviadors geotèrmics – Fase IV

Barcelona, el Barcelonès

Actium®

ANNEX 2. DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

Intervenció arqueològica

Hospital de la Santa Creu i Sant Pau – Pavelló de Farmàcia
Bescanviadors geotèrmics – Fase IV
Barcelona, el Barcelonès

Actium®

Foto 01. Situació inicial

Foto 02. Situació inicial A

Foto 03. Situació inicial,

Foto 04. Situació inicial

Foto 05. Situació inicial

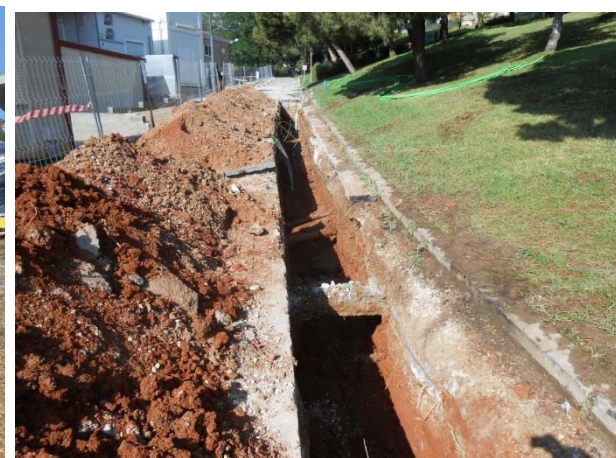

Foto 06. Rasa en camp de captació 1

Intervenció arqueològica

Hospital de la Santa Creu i Sant Pau – Pavelló de Farmàcia
Bescanviadors geotèrmics – Fase IV
Barcelona, el Barcelonès

Actium®

Foto 7. Rases en camp de captació 1. Zona A1

Foto 8. Rases en Camp de Captació 1, Zona A2

Foto 9. Detall d'estratigrafia en Camp de Captació 1

Foto 10. Rases en camp de captació 2. Zona B2

Intervenció arqueològica

Hospital de la Santa Creu i Sant Pau – Pavelló de Farmàcia
Bescanviadors geotèrmics – Fase IV
Barcelona, el Barcelonès

Actium®

Foto 11. Detall d'estratigrafia en zona A1

Foto 12. Detall d'estratigrafia en zona A2

Foto 13. Fossat per arqueta en zona A1

Foto 14. Fossat per arqueta en zona B3

Intervenció arqueològica

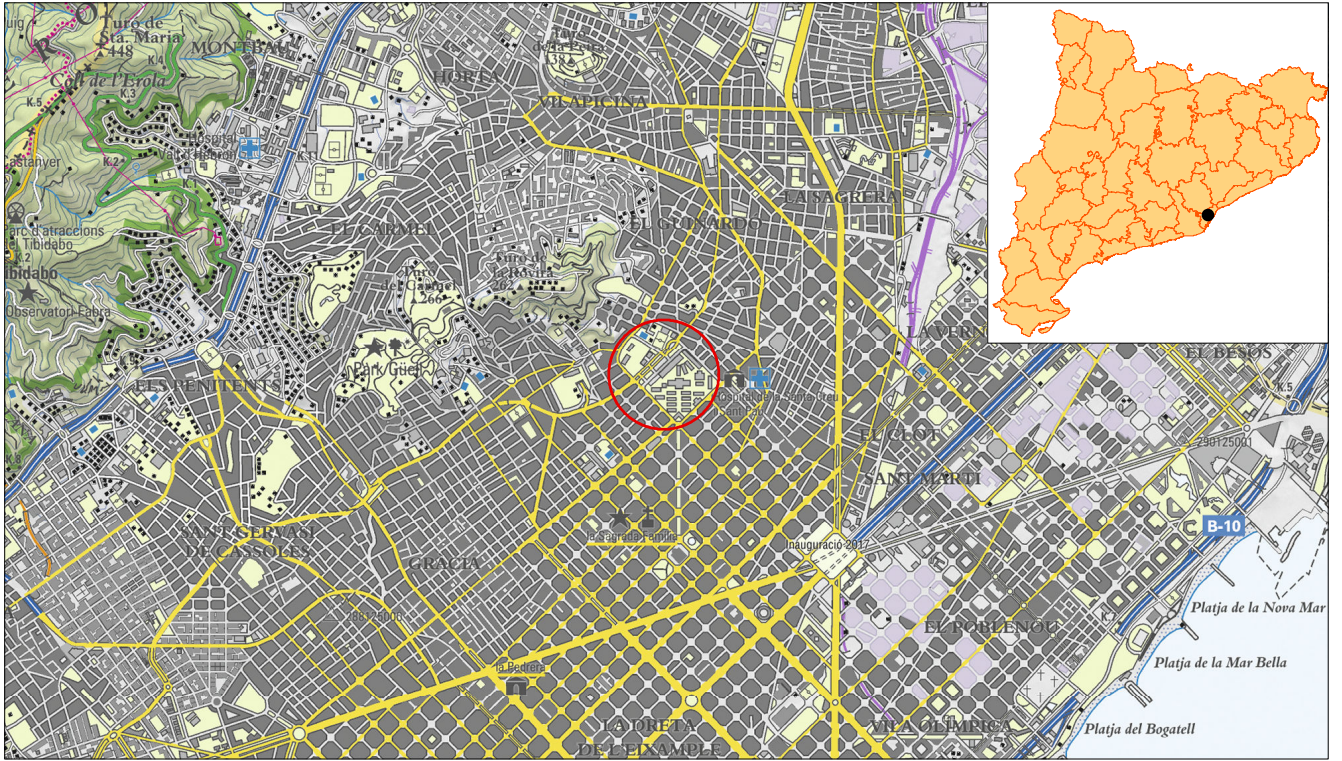
Hospital de la Santa Creu i Sant Pau – Pavelló de Farmàcia

Bescanviadors geotèrmics – Fase IV

Barcelona, el Barcelonès

Actium®

ANNEX 3. DOCUMENTACIÓ PLANIMÈTRICA

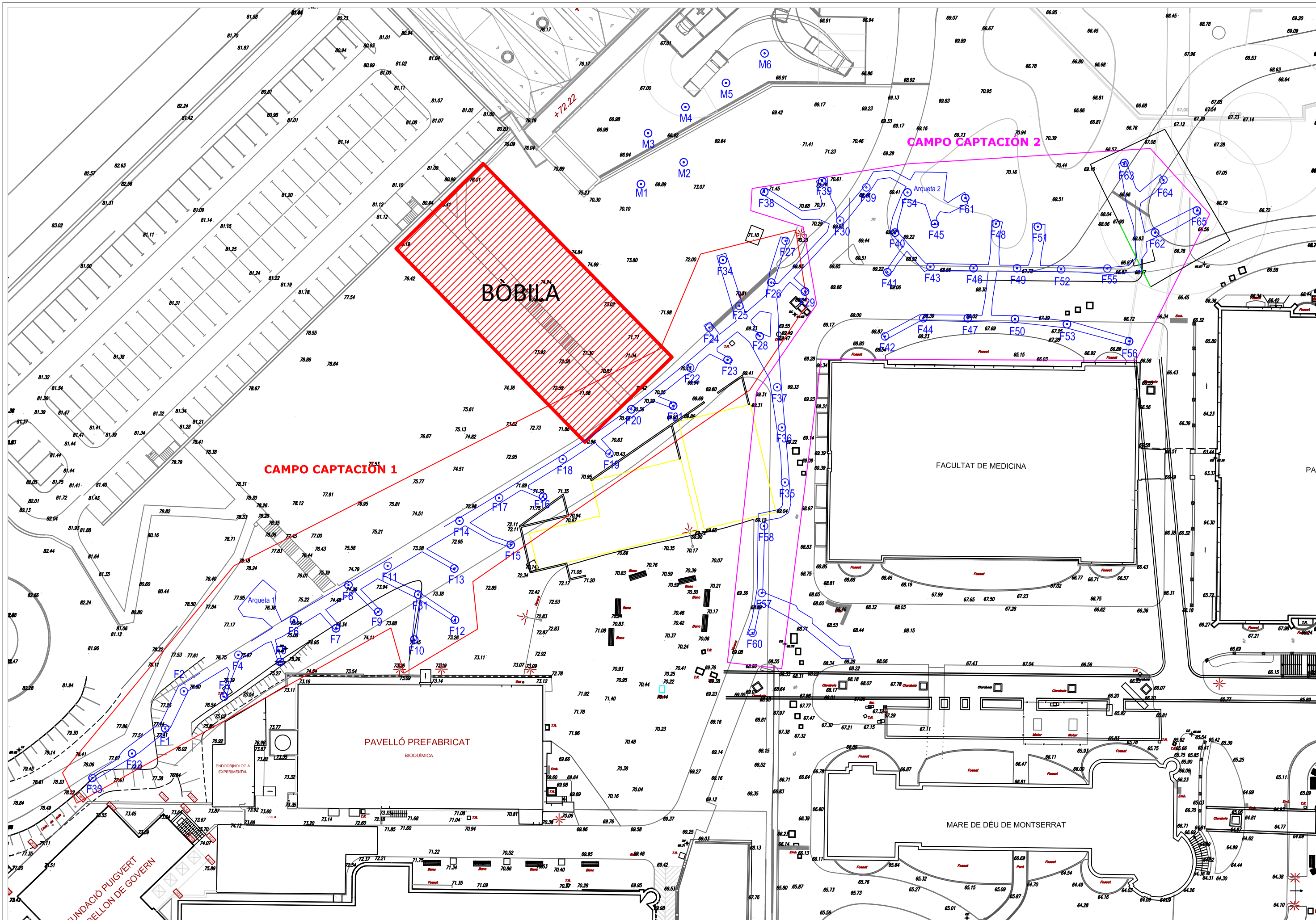
Mapa topogràfic 1:50.000

Ortofotomatge 1:2.500

INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA HSCSP - Pavelló de Farmàcia Geotèrmia fase IV		TÍTOL DEL PLÀNOL Situació de la Intervenció		CODI BCN 000/16	NÚM. PLÀNOL 1
PROMOCIÓ I FINANÇAMENT HOSPITAL DE LA SANTA CREU I SANT PAU FUNDACIÓ PRIVADA		DIRECCIÓ TÈCNICA Oscar de Castro López	ESCALA 1:50.000 1:5.000	DATA 09/2016	 Actium GESTIÓ DEL PATRIMONI HISTÒRIC I ARQUEOLÒGIC

Intervenció arqueològica

Hospital de la Santa Creu i Sant Pau – Pavelló de Farmàcia

Bescanviadors geotèrmics – Fase IV

Barcelona, el Barcelonès

Actium®

ANNEX 4. UNITATS ESTRATIGRÀFIQUES

INTERVENCIÓ

HSCSP - Geotèrmia - Pav. Farmàcia

UE **100**

MUNICIPI I COMARCA

Barcelona, Barcelonès

ANY

2016

ZONA/ÀMBIT

Captació 1 i 2

TIPUS

Positiva

FET/ESTRUCTURA

SECTOR

A1, A2, B3

DEFINICIÓ

Asfalt

Z SUP

0,00

Z INF

0,00

POTÈNCIA

0,00

COBREIX	101	TALLA		FARCEIX	
COBERT PER		TALLAT PER		FARCIT PER	
S'ADOSSA		IGUAL A			
SE LI ADOSSA		S'UNEIX A			

INTERPRETACIÓ

Asfalt dels vials actuals

OBSERVACIONS

CRONOLOGIA

INTERVENCIÓ

HSCSP - Geotèrmia - Pav. Farmàcia

UE **101**

MUNICIPI I COMARCA

Barcelona, Barcelonès

ANY

2016

ZONA/ÀMBIT

Captació 1

TIPUS

Positiva

FET/ESTRUCTURA

SECTOR

A1

DEFINICIÓ

Estrat d'anivellament

Z SUP

0,00

Z INF

0,00

POTÈNCIA

0,00

COBREIX		TALLA		FARCEIX	
COBERT PER	100	TALLAT PER		FARCIT PER	
S'ADOSSA		IGUAL A			
SE LI ADOSSA		S'UNEIX A			

INTERPRETACIÓ

Estrat d'anivellament amb terres aportades

OBSERVACIONS

CRONOLOGIA

INTERVENCIÓ

HSCSP - Geotèrmia - Pav. Farmàcia

UE **111**

MUNICIPI I COMARCA

Barcelona, Barcelonès

ANY

2016

ZONA/ÀMBIT

Captació 1

TIPUS

Positiva

FET/ESTRUCTURA

SECTOR

A1, A2

DEFINICIÓ

Estrat d'anivellament

Z SUP

0,00

Z INF

0,00

POTÈNCIA

0,00

COBREIX	200	TALLA		FARCEIX	
COBERT PER	110	TALLAT PER		FARCIT PER	
S'ADOSSA		IGUAL A			
SE LI ADOSSA		S'UNEIX A			

INTERPRETACIÓ

Nivell d'aportació de terres per al recrescut del parterre

OBSERVACIONS

CRONOLOGIA

INTERVENCIÓ

HSCSP - Geotèrmia - Urbanització

UE **115**

MUNICIPI I COMARCA

Barcelona, Barcelonès

ANY

2013

ZONA/ÀMBIT

Captació 1 i 2

TIPUS

Positiva

FET/ESTRUCTURA

SECTOR

115

DEFINICIÓ

Estrat d'anivellament

Z SUP

0,00

Z INF

0,00

POTÈNCIA

0,00

COBREIX	116	TALLA		FARCEIX	
COBERT PER	100	TALLAT PER		FARCIT PER	
S'ADOSSA		IGUAL A			
SE LI ADOSSA		S'UNEIX A			

INTERPRETACIÓ

Estrat d'anivellament compost per argila i terres on es situen els serveis en us i amortitzats

OBSERVACIONS

CRONOLOGIA segles XX-XXI

INTERVENCIÓ

HSCSP - Geotèrmia - Urbanització

UE **116**

MUNICIPI I COMARCA

Barcelona, Barcelonès

ANY

2013

ZONA/ÀMBIT

Captació 2

TIPUS

Positiva

FET/ESTRUCTURA

SECTOR

B1

DEFINICIÓ

Estrat de rebliment

Z SUP

0,00

Z INF

0,00

POTÈNCIA

0,00

COBREIX	116	TALLA		FARCEIX	
COBERT PER	100	TALLAT PER		FARCIT PER	
S'ADOSSA		IGUAL A			
SE LI ADOSSA		S'UNEIX A			

INTERPRETACIÓ

Estrat de rebliment de terres en el moment de construcció del pavelló de Farmàcia

OBSERVACIONS

CRONOLOGIA 1922-1930

INTERVENCIÓ

HSCSP - Geotèrmia - Urbanització

UE **117**

MUNICIPI I COMARCA

Barcelona, Barcelonès

ANY

2013

ZONA/ÀMBIT

Captació 2

TIPUS

Positiva

FET/ESTRUCTURA

SECTOR

B2, B3

DEFINICIÓ

Estrat d'anivellament

Z SUP

0,00

Z INF

0,00

POTÈNCIA

0,00

COBREIX		TALLA		FARCEIX	
COBERT PER		TALLAT PER		FARCIT PER	
S'ADOSSA		IGUAL A			
SE LI ADOSSA		S'UNEIX A			

INTERPRETACIÓ

Estrat d'anivellament compost per runa i materials contemporanis

OBSERVACIONS

CRONOLOGIA ca 1998-2005

INTERVENCIÓ

HSCSP - Geotèrmia - Pav. Farmàcia

UE **200**

MUNICIPI I COMARCA

Barcelona, Barcelonès

ANY

2016

ZONA/ÀMBIT

Captació 1

TIPUS

Positiva

FET/ESTRUCTURA

SECTOR

A1

DEFINICIÓ

Estrat geològic

Z SUP

0,00

Z INF

0,00

POTÈNCIA

0,00

COBREIX		TALLA		FARCEIX	
COBERT PER	111	TALLAT PER		FARCIT PER	
S'ADOSSA		IGUAL A			
SE LI ADOSSA		S'UNEIX A			

INTERPRETACIÓ

Nivell de calç d'origen natural

OBSERVACIONS

CRONOLOGIA

INTERVENCIÓ

HSCSP - Geotèrmia - Urbanització

UE **300**

MUNICIPI I COMARCA

Barcelona, Barcelonès

ANY

2013

ZONA/ÀMBIT

Captació 1 i 2

TIPUS

Positiva

FET/ESTRUCTURA

SECTOR

A2, B3

DEFINICIÓ

Estrat geològic

Z SUP

0,00

Z INF

0,00

POTÈNCIA

0,00

COBREIX		TALLA		FARCEIX	
COBERT PER	116	TALLAT PER		FARCIT PER	
S'ADOSSA		IGUAL A			
SE LI ADOSSA		S'UNEIX A			

INTERPRETACIÓ

Estrat natural de l'entorn a base d'argila neta de textura plàstica

OBSERVACIONS

CRONOLOGIA